

Dış Politikada Ölçülebilirlik: 1943 Tahran Konferansı'na Göre Avrupa'nın Jeopolitik Ağırlığı ¹

Onur KÖSE ²

Başvuru Tarihi: 20.10.2022

Kabul Tarihi: 09.03.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Çalışmanın temel amacı, Avrupa'nın Tahran Konferansı sürecindeki jeopolitik ağırlığını ölçülebilir hale getirmektir. 28 Kasım 1943'ten 1 Aralık 1943'e kadar liderler ve üst düzey kurmaylar arasında dört günde toplam on dokuz kez görüşme yapılmıştır. Jeopolitik ağırlığı tespit etmek için bu görüşmeler üzerinden üç yöntem geliştirilmiştir. Birinci yöntemde görüşmeler içerisinde tartışılan ana coğrafi bölgeler tespit edilmiş ve yüzde belirlenmiştir. İkinci yöntem olarak tutanaklarda coğrafi bölgelerin isminin kaç kez geçtiği tespit edilip bu veriler için de yüzde belirlenmiştir. Üçüncü yöntem ise konferans sonunda alınan kararlardır. Birinci yöntem genel analizin %40'ını, ikinci yöntem genel analizin %40'ını, son yöntem de genel analizin %20'sini oluşturmuştur. Üç analiz yöntemi birleştirildiğinde Tahran Konferansı'ndaki coğrafi ağırlık yüzdesi belirlenmiş ve ağırlık merkezleri harita üzerinde gösterilmiştir. Çalışmadaki bulgulara bakıldığında Tahran Konferansı'nda tartışılan konuların, Avrupa'daki mevcut çatışma bölgeleriyle tam anlamıyla örtüşmediği görülmüştür. Bu konferansta Türkiye'nin jeopolitik ağırlığı, kendisi gibi savaş dışı kalmayı tercih etmiş ülkelerden çok daha fazla olmuştur. Konferansta ön plana çıkan konular; Türkiye'nin savaşa girmesi ve Overlord Harekâtı'dır. Bunun yanında Almanya da görüşmelerde sıklıkla tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Tahran Konferansı, Ölçülebilir Tarih, Ölçülebilir Dış Politika, Jeopolitik Ağırlık, Jeopolitik Frekans

Atf: Köse, O. (2023). Dış politikada ölçülebilirlik: 1943 Tahran Konferansı'na göre Avrupa'nın jeopolitik ağırlığı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 279-290.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi, onurkose26@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7465-124X

Measurability in Foreign Policy: Europe's Geopolitical Weight According to the 1943 Tehran Conference

Onur KÖSE³

Submitted by: 20.10.2022

Accepted by: 09.03.2023

Article Type: Research Article

Abstract

The main purpose of the study is to measure the geopolitical weight of Europe in the Tehran Conference process. From 28 November 1943 to 1 December 1943, a total of nineteen meetings were held in four days between leaders and senior staff. Three methods were designed based on these interviews to determine the geopolitical weight. In the first method, the main geographical regions discussed in the interviews were identified and the percentage was determined. In the second method, the number of times the names of geographical regions were mentioned in the minutes was determined and the percentage was determined for these data. The third method is the decisions taken at the end of the conference. The first method constitutes 40% of the overall analysis, the second method 40% of the overall analysis, and the last method 20% of the overall analysis. When the three analysis methods are combined, the geographical weight percentage in the Tehran Conference is determined and the centers of gravity are shown on the map. Looking at the findings in the study, it was seen that the topics discussed at the Tehran Conference did not fully overlap with the current conflict zones in Europe. In this conference, Turkey's geopolitical weight was much more than countries like itself that were out of the war. Featured topics; Turkey's entry into the war and Operation Overlord. In addition, it was frequently discussed in the negotiations in Germany.

Keywords: *World War II, Tehran Conference, Measurable History, Measurable Foreign Policy, Geopolitical Weight, Geopolitical Frequency*

³ PhD student, Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs, History of Republic of Turkey, onurkose26@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7465-124X

Giriş

Dış politikada ölçülebilirliği hedefleyen bu çalışmada amaç, geçmişe dönük dış politika çalışmalarında jeopolitik ağırlığın tespitini yapmak ve jeopolitik ağırlığı ölçülebilir kılmaktır. Burada ortaya atılan jeopolitik ağırlık kavramı, devletlerin uluslararası müzakerelerde hangi coğrafi bölgelere önem verdiği ve bu bölgelere ne kadar yoğunlaştığının tespiti üzerinedir. Devletlerin belirli bir coğrafyaya verdiği önemi inceleyen birçok dış politika çalışması mevcuttur. Özellikle ikili ilişkiler temalı çalışmalarda değinilen coğrafi önem, araştırmacılara göre farklılıklar göstermenin yanı sıra kullanılan ifadeler, çalışmaların doğasına aykırı olmamakla birlikte coğrafi bölgeler için “önemli, kritik, çok önemli, az önemli” gibi subjektif ifadelerden oluşabilmektedir. Çalışmadaki ölçülebilirlik kavramı, coğrafi bölgelerin ağırlığının matematiksel yöntemlerle, belirli bir standart oluşturma gayreti olarak görülmelidir. Elbette ki kusursuz ya da tam anlamıyla devletlerin jeopolitik ağırlığı tespit edilemese de bu çalışmanın bir basamak olarak görülmesi kanaatindeyiz.

Çalışmanın önemine gelince; bu çalışma ile hem dış politika araştırmalarında ölçülebilir jeopolitik ağırlık kavramı geliştirilmesinin hem de jeopolitik kuramların nicel yollarla desteklenmesinin önu açılacaktır.

Konu örneği olarak İkinci Dünya Savaşı sürecinde savaşın Avrupa’daki gidişatı açısından önemli bir yere sahip olan Tahran Konferansı seçilmiştir. Bu konferansın ayrıca önemi Roosevelt, Churchill ve Stalin’in bir araya geldiği ilk toplantı olmasıdır. Tahran Konferansı’nda jeopolitik ağırlığın tespiti için, hem görüşme sırasındaki tutanaklar hem de konferans sonrası alınan kararlar incelenecektir. Bu sayede uzun süreli çalışmalar için temel oluşturmak da hedeflenmiştir. Gerek İkinci Dünya Savaşı sırasında gerek diplomatik olayların yoğun olarak yaşandığı başka bir tarihi olayda bu tip konferansların jeopolitik ağırlık çalışmaları çoğaldıkça; coğrafi önemin değişkenliği, coğrafi bir bölgenin sürece göre öneminin arttığı ya da azaldığı matematiksel yöntemlerle tespit edilecektir. Böylece jeopolitik kuramların nicel yöntemlerle desteklenmesi ve günümüz dış politika kuramları için de temel oluşturması sağlanacaktır.

Çalışmadaki temel yöntem; Tahran Konferansı tutanakları temel alınarak hem görüşme içerisinde konuşulan jeopolitik bölgelerin yüzdesel dağılımı, hem tutanakların taranmasıyla coğrafi bölgelerin adının geçme sıklığına bağlı olarak oluşturulan yüzdesel dağılım, hem de konferansın sonucunda alınan kararların coğrafi açıdan yüzdesel dağılımı oluşturularak jeopolitik ağırlığın tespiti üzerinedir. Tasarlanan yöntem, Caldara ve Iacoviello’nun jeopolitik risk endeksi için geliştirdiği tarama yönteminden uyarlanmıştır. Jeopolitik risk endeksinde kullanılan temel yöntem, risk olarak tanımlanan anahtar kelimelerin gazete ve makalelerde geçme sıklığını hesaplama üzerine kuruludur. Caldara ve Iacoviello’nun tespit ettiği anahtar kelimeler, çalışmalarıyla uyumlu olarak terör, savaş, coğrafi riskler, anti demokratik hareketler gibi jeopolitik riski içeren olaylardan oluşturulmuştur. Bu anahtar kelimeler 1985’ten bu yana on bir adet yaygın Amerikan ve İngiliz gazetelerinde hem coğrafi bölge hem de tarihi olayları kapsayacak şekilde taranmış, jeopolitik riskin hangi ülkelerde fazla olduğu, hangi ülkelerde değiştiği, hangi ülkelerde dalgalanmalar yaşandığı tespit edilmiştir. (Caldara ve Iacoviello, 2022, s.1197-1223). Bu çalışmada da jeopolitik risk ile ilgili kavramlardan oluşan anahtar kelimeler yerine jeopolitik ağırlık için coğrafi isimlerden oluşan anahtar kelimeler belirlenmiş, dönemin yaygın gazeteleri yerine de Tahran Konferansı tutanakları taranmıştır. Tutanaklar *Foreign Relations of United States* adı verilen Amerikan resmi yayınlarından temin edilmiştir.

Tahran Konferansı’nın jeopolitik ağırlığının ölçümü için üç yöntem seçilmiştir. Birinci yöntem; gün içerisinde yapılan birden fazla görüşme içerisinde, konuşmacıların üzerinde durduğu gündem maddelerinden hareketle ana coğrafi bölgeyi tespit etmektir. Burada coğrafi bölge isimleri dikkate alınmaksızın tutanaklarda tartışılan ana konular ve ana konu içindeki coğrafi yansımalar tespit edilecektir. Bu yöntem jeopolitik ağırlığın yüzde kırkını oluşturacaktır.

İkinci yöntem; coğrafi bölgelerin isminin tekrarlanma sıklığı, diğer bir deyişle jeopolitik frekans tespit edilecektir. Tahran Konferansı’ndaki bütün tutanaklar taranıp, sayıya göre adı geçen bütün coğrafi isimler toplanıp ağırlık yüzdesi belirlenecektir. Kısaca bu yöntemde jeopolitik frekans aranacaktır. Burada en çok dikkat edilmesi gereken husus, rastgele bir tarama yapmaktan ziyade dolaylı olarak bir coğrafi bölgeyi işaret

eden sözcükleri de taramaya dahil etmektir. Örneğin tutanaklarda geçen “Overlord Harekâtı” ifadesi aynı zamanda Normandiya bölgesini işaret etmektedir. Bu yüzden taramaya dâhil edilmesi gerekir. Bir diğer husus da coğrafi bölgeyi işaret etmeyen şehir ya da bir alanı bu taramanın dışında tutmaktır. Örnek olarak tutanaklarda geçen “Moskova Konferansı”, bir jeopolitik alanı değil, daha önceden yapılmış siyasi bir konferansı işaret etmektedir. Bu yüzden bu kelime taramaya dâhil edilmemelidir. Bu ikinci yöntem jeopolitik ağırlığın yüzde kırkını oluşturacaktır.

Üçüncü yöntem; Tahran Konferansı sonucunda alınan kararlarda belirtilen coğrafyalar dikkate alınacaktır. Tartışma konularına göre oldukça kısa olan bu bölümde sonuç maddeleriyle orantılı her maddenin ana coğrafi bölgesi saptanıp yüzdesel dağılım belirlenecektir. Bu yöntem de jeopolitik ağırlığın yüzde 20’sini oluşturacaktır.

Konferans tutanakları taranırken sadece Avrupa kıtası dikkate alınmış, Pasifik Cephesi’nde yaşanan olaylar analizin dışında tutulmuştur.

Tahran Konferansı’na Giden Süreç

2. Dünya Savaşı, Eylül 1939’da Almanya’nın Polonya’ya saldırması sonrasında İngiltere ve Fransa’nın Almanya’ya savaş ilan etmesi ile başlamıştı (Hart, 1998, s. 25). Savaşın ilk dönemlerinde Sovyetler Birliği Almanya’ya açıkça karşısına almamış, batıda her iki tarafın yıpranacağı bir kara muharebesini beklemişti (Hart, 1998, s. 22). Bu sebeple Almanya ile ortak hareket ederek Doğu Avrupa’da genişleme siyaseti gütmüştü. Bu durum Sovyet Rusya’nın komşu ülkeleriyle olan ilişkilerini olumsuz etkilenmişti. Sovyetlerin bu politikası beklediği gibi devam etmemiş, Mayıs 1940’ta Fransa kısa sürede Almanlar tarafından işgal edilmişti (Hart, 1998, s. 92-93). Önceki yayılcı politikalarının sonucu olarak da Sovyetler, komşu devletleri ya Alman kutbuna ya da Müttefik kutbuna kaptırmıştı. Haziran 1941’de Alman ordularıyla birlikte neredeyse batıdaki bütün komşuları Sovyet topraklarına taarruz etti (Jacobsen, 1989, s. 45-47). Mihver orduları kuzeyde Leningrad, merkezde Moskova, güneyde de Kiev istikametinde hızla ilerliyordu (Hart, 1998, s. 160-169). Bu olaylar Sovyetler Birliği ile Müttefikleri yeniden yakınlaştırdı. Temmuz 1941’de başlayan ve sonraki süreçte devam eden görüşmelerdeki ana konular; Almanya’ya karşı savaşan devletlerin daha organize hareket etmeleri, Sovyetler Birliği’ne yapılacak finansal destek ve Sovyet Rusya’nın yükünü hafifletme amaçlı Avrupa’da açılması planlanan yeni bir cephe üzerine idi (Parker, 2005, s. 132-141). Ayrıca Müttefiklerle Sovyet Rusya arasındaki güvensizlik devam ediyordu. Bütün bunlara rağmen taraflar ortak kararlar almak üzere, bir yerde toplanıp konuların görüşülmesini istese de bu pek mümkün olmadı (Parker, 2005, s. 141). Churchill ve Roosevelt birçok bölgede bir araya gelip savaşın geleceği hakkında görüşmeler yapmasına rağmen Stalin ülkeyi terk etme konusunda çok fazla istekli davranmıyordu. En sonunda Tahran’da bir konferans kararı alınabildi (Tekeli ve İlkin, 2013, s. 300).

Tahran Konferansı

Tahran Konferansı 28 Kasım 1943 ile 1 Aralık 1943 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Sovyetler Birliği’nin başkan, başbakan ve üst düzey yetkilileriyle Tahran’da gerçekleştirdiği bir konferanstır (Dışişleri Bakanlığı, 1973, s. 174-177). Konferansta gün içerisinde birden fazla görüşme yapılmış ve bunların çoğu tutanaklara geçmiştir. Her görüşmede de kimin konuştuğu belirtilmiştir. Konferans öncesi genel hava, Avrupa’da ikinci cephenin bir an önce açılması ve Türkiye’nin savaşa girmesinin veya savaş dışı kalmasının ikinci cepheyi nasıl etkileyeceği konusu (Oran, 2009, s. 460) üzerinedir. Bu görüşmeler sırasında Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık arasında ciddi farklılıklar gözlemlenmiş, Amerikalılar, Türkiye’nin savaşa girmesinin, Türkiye’ye yapılacak silah yardımı sebebiyle ikinci cephenin ertelenmesiyle sonuçlanacağını düşünmüşlerdir (Weisband, 2000, s. 106). İngilizler ise Akdeniz’deki bu tür operasyonların hem savaş süresini kısaltacağı hem de Alman birliklerinin kaydırılmasının engelleyebileceği için ikinci cephenin rahatlatılacağı kanaatindeydiler (Weisband, 2000, s.108-109; Tekeli ve İlkin, 2013, s. 303-304). Sovyet Rusya ise Türkiye’nin savaşa gireceğini düşünmemekle (Weisband, 2000, s. 107; Armaoğlu, 1958, s. 170.) birlikte önceleri ısrarlı bir şekilde savaşa girmesini savunmuş, ancak daha sonra Overlord Harekâtı’nın

ertelenmemesi ve savaş sonrası Balkanlarda daha fazla söz hakkı kazanabilmesi için bu konuda fazla ısrarcı olmamıştır (Tuncer, 2012, s.137). Bununla birlikte Sovyet Rusya da Amerika Birleşik Devletleri gibi müttefik kuvvetlerin Overlord'a yoğunlaşmasını, başka bölgelere dağıtılmaması gerektiğini de ifade etmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 1973, s. 174; Berojkov, 1970, s. 131-133). Konferans bu çerçeve üzerinde şekillenmiştir.

Tahran Konferansı'nın Jeopolitik Analizi

Konferansın başlamasından bir gün önce 27 Kasım 1943'te üç görüşme gerçekleşmişti. Ancak bu görüşmelerin tutanakları kaydedilmemişti. Buna rağmen editör notlarına göre Brown ve Maximov arasındaki ilk görüşmede toplantı öncesi önemsiz yerleşme meselesi konuşulmuştu (Foreign Relations of the United States, [FRUS] d354, 1961). İkincisi ise Roosevelt ve Maximov arasında kısa bir nezaket görüşmesi idi (FRUS d355, 1961). Üçüncüsünde de yine yerleşme ve suikast iddiaları konuşuldu (FRUS d356, 1961).

28 Kasım 1943'te beş görüşme gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki Amerika Birleşik Devletleri başkanı ile Amerikalı üst düzey yetkililer arasında oldu. Görüşmenin tutanakları incelendiğinde; İtalya'daki muharebenin kuzeye ilerlemesi, Overlord Harekâtı için hazırlıkların devam etmesi, Rodos adasına yapılmak istenen çıkarma, Türkiye'nin savaşa girmesi, Boğazların açılması, Yugoslavya direnişi ve son olarak Bulgaristan ve Romanya'nın savaş dışı kalması, görüşme gündeminin ana maddeleri olmuştur (FRUS d357, 1961). 28 Kasım 1943'te ikinci görüşme Roosevelt ve Stalin arasında gerçekleşmiştir. Görüşmelerde⁴; Doğu Avrupa'da Ukrayna ve Belarus bölgelerindeki cephenin durumu ve Fransa'nın siyasi durumu üzerine yoğunlaşmıştır (FRUS d358, 1961). Üçüncü görüşmenin tutanakları bulunmamakla birlikte editör notundan hareketle bunun Roosevelt ve Molotov arasında nezaket ağırlıklı kısa bir görüşme olduğu ve sonuç olarak da jeopolitik ağırlığa fazla değinilmediği tahmininde bulunulabilir (FRUS d359, 1961). Dördüncü görüşme ise Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Sovyetler Birliği arasında Roosevelt, Churchill ve Stalin'in de aralarında bulunduğu üst düzey kurmaylar arasında gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerin Avrupa jeopolitiği ile ilgili gündem maddeleri; Doğu Avrupa Cephesi'ndeki gelişmeler, Türkiye'nin savaşa girmesi, İtalya'nın yenilgiye uğratılması, Fransa'da açılması planlanan yeni cephe, Yugoslavya direnişi şeklinde sıralanabilir. Başkanlar dâhil üç ülkenin üst düzey yetkililerinin katılımıyla yapılan beşinci görüşmede; Fransa'nın savaş sonrasındaki statüsü, Almanya'nın parçalanması, Almanya'ya savaş sonrasında yapılacak yaptırımlar, Polonya sınırı ve savaş sonrası statükosu tartışılmıştı.

29 Kasım 1943'te dört görüşme gerçekleşmiştir. Birinci görüşme Amiral Leahy, General Marshall, General Brooke, Mareşal Portal, Mareşal Voroshilov gibi üç ülkenin üst düzey kurmaylarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu görüşmede Roosevelt, Churchill ve Stalin yer almamıştır. Görüşme tutanakları incelendiğinde Overlord Harekâtı, İtalya'daki savaş, Yugoslavya direnişine destek, Türkiye'nin savaşa girmesi ve hem boğazlardan hem de üslerden faydalanma, Rodos'un ele geçirilmesi, Güney Fransa'ya yapılması planlanan çıkarma gibi konular ele alınmış, ancak görüşmenin temeli Overlord Harekâtı üzerine şekillenmişti. Gerek Akdeniz'deki ilerleme ve yeni çıkarma sahaları gerek Türkiye ve Balkanlardan yapılabilecek harekât, sadece Overlord'u daha güvenilir kılmak için, Doğu Avrupa ve Kuzey Fransa'daki Alman birlikleri bu bölgelere yönlendirmek için tasarlanmıştı. Görüşmeler bu konu çerçevesinde gerçekleşmişti (FRUS d364, 1961). 29 Kasım 1943 tarihinin ikinci görüşmesi Stalin ve Roosevelt arasında gerçekleşti. Burada jeopolitiktan çok savaş sonrası statüko görüşülmüştü (FRUS d365, 1961). Üçüncü görüşme Roosevelt, Churchill ve Stalin'in de bulunduğu üst düzey kurmayların katılımıyla yapıldı. Overlord harekâtı ve hem bu harekâtı hem de Doğu Avrupa cephesini olumlu ya da olumsuz etkileyecek Kuzey İtalya seferi, Güney Fransa çıkarma planı, Türkiye'nin savaşa girmesi, Rodos çıkarma hazırlıkları, Yugoslavya'ya kıyıda destek, Bulgaristan'ın askeri durumu gibi konular tartışılmıştı. Overlord harekâtından bağımsız Türkiye'nin savaşa girmesi, sonrasında Balkanlardaki durum da konuşulmuştu (FRUS d367, 1961). Dördüncü ve son görüşme ise yine Churchill, Roosevelt ve Stalin'in de bulunduğu üst düzey kurmaylarla gerçekleşmişti. Buradaki konuşmaların temeli Almanya'nın savaş sonrası statüsü üzerine idi (FRUS d368, 1961).

30 Kasım 1943'te toplamda altı görüşme gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisine Amerikan ve İngiliz kurmayları katılmıştır. Bu görüşmede en çok Overlord Harekâtı olmak üzere Güney Fransa'ya ve Rodos'a yapılacak çıkarma planı, Yugoslavya direnişine verilecek destek, Türkiye'nin savaşa girmesi ve İtalya cephesi

⁴ Avrupa'yı ilgilendirmeyen Pasifik ve Çin cepheleleri de tutanaklarda yer almıştır. Ancak onların analizi konunun dışında tutulmuştur.

konusulmuştu (FRUS d369, 1961). İkinci görüşme Amerika Birleşik Devletleri ile İran arasında yaşanmış, ancak görüşme kayıt altına alınmamıştır. Editör notundan hareketle bu görüşme daha çok İran'ın ekonomik sorunları üzerine gerçekleşmiştir (FRUS d370, 1961). Üçüncü görüşme Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Sovyetler Birliği arasında olup, üç lider de görüşmede yer almıştır. Burada Overlord harekâtı, Boğazlar ve Türkiye'nin savaşa girmesi, Baltık ve Alman limanlarının geleceği yüzeysel olarak görüşülmüştür (FRUS d371, 1961). Dördüncü görüşmeye liderler hariç üç ülkeden de katılım olmuştur. Bu toplantıda Fransa, Belçika ve Hollanda'nın savaş sonrası statükosu, Türkiye'nin savaşa girmesi, Overlord Harekâtı, Yugoslavya direnişi konuşuldu (FRUS d372, 1961). Beşinci görüşme, üç liderin katılımıyla üst düzey kurmaylar arasında gerçekleşmiştir. Burada ağırlıklı olarak Overlord Harekâtı ve bu harekâtın kolaylaşması için Akdeniz'de yapılacak faaliyetler görüşülmüştür (FRUS d374, 1961). 30 Kasım 1943'te son görüşme üç ülkeden liderlerle beraber üst düzey kurmayların katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu görüşmede yüzeysel olarak Doğu Avrupa cephesi görüşülmüştür (FRUS d375, 1961).

1 Aralık 1943'te dört görüşme yaşanmıştır. İlki üç liderin de bulunduğu kurmaylarla yapılmıştır. Bu görüşmede Boğazlar ve Türkiye'nin savaşa girmesi ile daha çok Finlandiya'nın durumu müzakere edilmiştir (FRUS d376, 1961). İkinci görüşme Stalin ile Roosevelt arasında olmuştur. Burada yüzeysel de olsa Polonya ve Baltık ülkeleri görüşülmüştür (FRUS d378, 1961). 1 Aralık 1943 tarihinin üçüncü görüşmesi ise üç devlet liderleri ve kurmayları arasında gerçekleşmiştir. Bu toplantıda Polonya ve Almanya'nın savaş sonrası statüsü üzerine durulmuş, Alman şehirleri, Doğu Avrupa cephesi ve bu bölgenin akıbeti üzerine de tartışmalar yaşanmıştır (FRUS d379, 1961). Son görüşmenin tutanakları kayda geçilmemiştir ve bunun sonucunda bu görüşmenin içeriği hakkında bilgiler bulunmamaktadır (FRUS d380, 1961).

Sonuç olarak ilk analizi içeren bu bilgiler toparlanırsa; 28 Kasım 1943'ten 1 Aralık 1943'e kadar dört günde toplam on dokuz görüşme yapılmış, bunlardan üçünün tutanakları kaydedilmemiştir. On altı görüşmenin ağırlık tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 1

Tahran Konferansı'nda Görüşülen Ana Konuların Bölgesel Dağılımı

Bölge	Yüzde
Normandiya	%12,5
Türkiye	%12,5
Yugoslavya	%8,93
İtalya	%7,15
Fransa	%7,15
Doğu Avrupa	%7,15
Almanya	%7,15
Polonya	%5,36
Türk Boğazları	%5,36
Rodos	%5,36
Güney Fransa	%3,57
Baltık Devletleri	%3,57
Bulgaristan	%3,57
Belçika	%1,78
Hollanda	%1,78
Romanya	%1,78
Ukrayna	%1,78
Finlandiya	%1,78
Belarus	%1,78

İkinci analiz yöntemi için de tutanaklardan Avrupa'daki coğrafi bölge taraması yapılmış ve aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

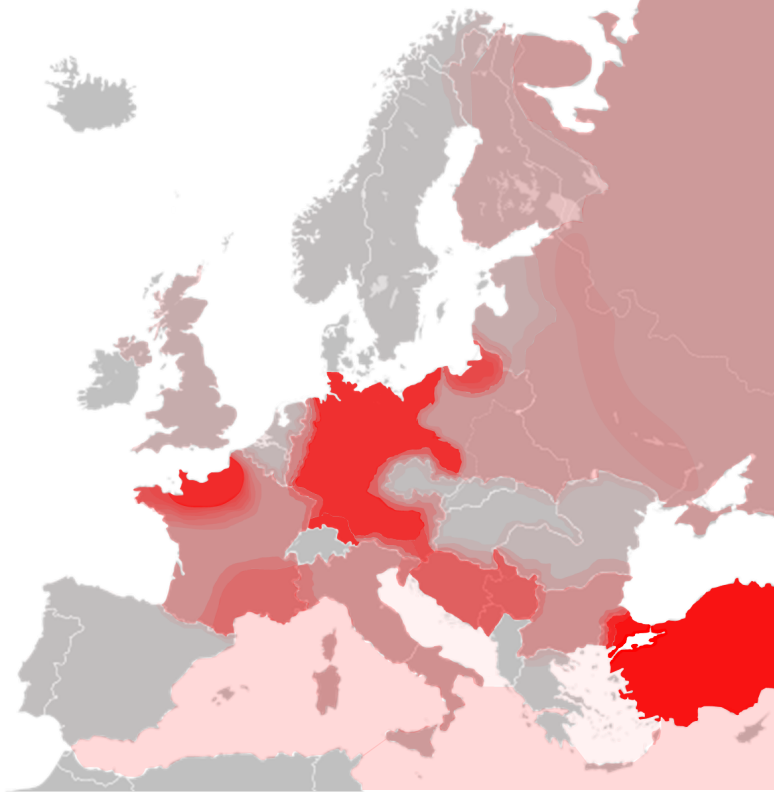
Tutanaklarda tekrar edilen coğrafi bölgeler arasında İtalya'nın tekrar edilme sıklığı %4,242 olup bunun dışında Pisa, Rimini, Ancona, Roma, Trieste, Kuzey İtalya, Apenin, Po Vadisi, Salerno, Sardinya, Orta İtalya ve Sicilya gibi bölgelerin de adı geçmiştir. Bu bölgelerle birlikte İtalya'nın toplam yüzdesi 7,649'dur. Fransa'nın tekrar edilme sıklığı %26,495 olup bunun %17,454'ü Normandiya'ya, %4,798'i de Güney Fransa'ya tekabül etmektedir. Türkiye'nin tekrar edilme sıklığı %13,838'dir. Bu orana Türk boğazları, İzmir, Trakya, Anadolu, Ankara gibi bölgeler de dahil edilmiştir. Rodos ve 12 Ada'nın da bulunduğu Ege Denizi'nin tekrar sıklığı %4,52, Akdeniz'in %6,189, Bulgaristan'ın %3,546, Romanya'nın %0,625, Adriyatik Denizi'nin %0,973, Yunanistan'ın, %0,625, Macaristan'ın %0,347 ve Yugoslavya'nın %1,877 olmuştur. Belçika'nın %0,208, Hollanda'nın %0,139, İngiltere'nin %3,059, Manş Denizi'nin %0,278, Atlantik'in %0,069, İsveç'in %0,278 ve Norveç'in %0,069'dur. Tutanaklarda birçok şehrinin de adının geçtiği Almanya'nın tekrar sıklığı %10,788 olmuştur. Rusya'nın %7,44, Ukrayna'nın %1,182, Polonya'nın %4,52, Baltık bölgesinin %0,764, Finlandiya'nın %4,033, İspanya'nın %0,139, Portekiz'in %0,278 ve Çekoslovakya'nın da %0,069'dur.

Son analiz yöntemi olarak da konferansın sonuç kısmından jeopolitik ağırlık tespit edilmiştir. Buna göre konferans sonunda beş maddede karar kılınmıştır. Bu maddelerin ilk dördü jeopolitik ile alakalı olmuştur. Birinci maddede Yugoslavya'daki direnişin desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. İkinci maddede, Türkiye'nin yilsonundan önce savaşa girmesi gerektiği yönünde anlaşmaya varılmıştır. Üçüncü maddede Almanya'nın Türkiye'ye savaş kararı alması, Bulgaristan'ın da Türkiye'ye saldırması halinde Sovyetler Birliği'nin Bulgaristan'a savaş açacağı belirtilmiştir. Dördüncü maddede ise Normandiya çıkarması için Alman ordularını meşgul etme amaçlı hem Güney Fransa'dan ayrı bir çıkarma yapılması, hem de Doğu Avrupa cephesinde Almanların yerinde tutulması kararı alınmıştır (FRUS d424, 1961). Buna göre sonuç maddelerinin jeopolitik ağırlığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

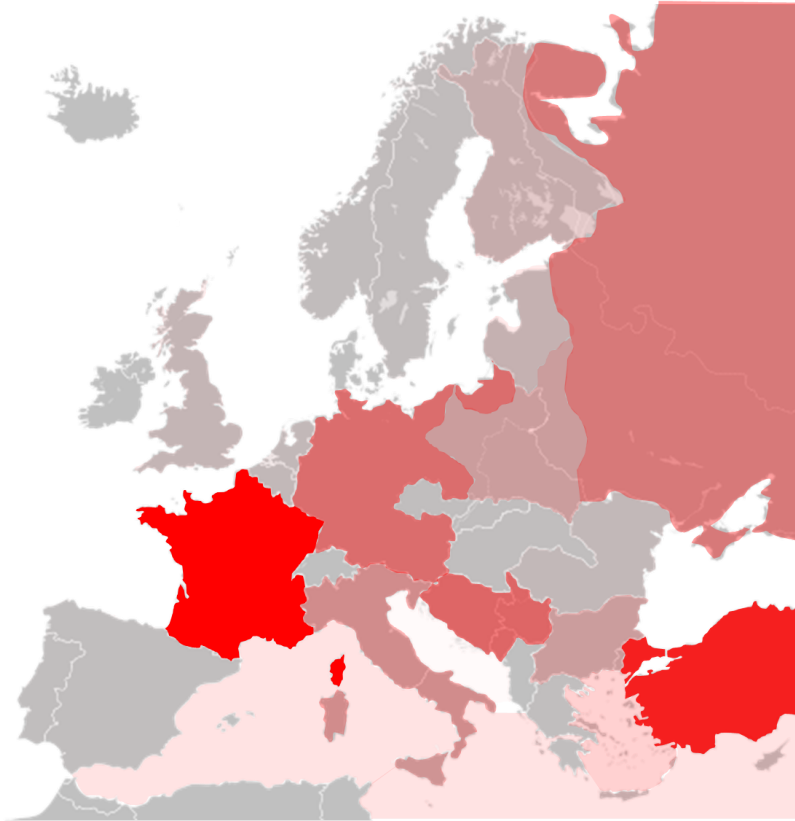
Tablo 2
Tahran Konferansı'nın Sonuç Maddelerinin Yüzdesele Dağılımı

Bölge	Yüzde
Türkiye	%32,25
Yugoslavya	%25
Sovyetler Birliği	%12,5
Almanya	%12,5
Normandiya	%6,25
Güney Fransa	%6,25
Bulgaristan	%6,25

Birinci ve ikinci yöntemin %40'ı, üçüncü yöntemin de %20'si alınarak oluşturulan coğrafi dağılım aşağıdaki gibidir:

Harita 1. Tahran Konferansı'nın Jeopolitik Ağırlık Haritası (Bölge)

Harita 2. Tahran Konferansı'nın Jeopolitik Ağırlık Haritası (Ülke)

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı içerisinde üç büyük müttefikin katılımıyla gerçekleşen Tahran Konferansı'nın tutanaklarına ve alınan kararlara göre Avrupa'nın jeopolitik haritası ortaya çıkarılmıştır. Buna göre en çok tartışılan ülkelerin Fransa, Türkiye, Almanya, Yugoslavya ve Sovyet Rusya olduğu; en çok tartışılan bölgelerin ise Türk toprakları, Normandiya bölgesi, Almanya, Yugoslavya toprakları, Güney Fransa sahil şeridi ve İtalya olduğu tespit edilmiştir.

Konferansta görüşülen konular, savaşın cephe durumuyla örtüşmemektedir. İtalya cephesi, Yugoslavya'daki çatışmalar, Almanya'nın durumu ve Doğu Avrupa cephesi konferansta tartışma konusu olsa da ağırlıklı olarak gelecekte açılması planlanan Kuzey Fransa cephesi ile cephe dışında kalan Türkiye üzerinde durulmuştur. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na girmese de konferansta mevcut çatışma bölgelerinden ve açılması düşünülen cephelerden daha fazla görüşülmüş, her zaman jeopolitik ağırlığın merkezinde yer almıştır. Türkiye gibi savaşa girmeyen ya da çatışma dışı statüsünü koruyan ülkelere İspanya, Portekiz, İsveç, İrlanda ve İsviçre çoğunlukla gündeme bile gelmemiştir.

Türk topraklarının oranının yüksek çıkmasının en önemli sebebi; konferansta tartışılması planlanan ana konunun Kuzey Fransa olmasına rağmen İngiltere'nin Akdeniz alternatiflerini zorlamasıdır. Bu husus, tartışmanın jeopolitik ağırlığını Türkiye'ye ve ikincil derece olarak Rodos, Güney Fransa, Adriyatik gibi bölgelere kaydırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya esas kaynağın Kuzey Fransa'ya harcanması ve Türkiye'nin de silah desteği istemesinden dolayı Türkiye'nin savaşa girmesine karşı olsa da, İngiliz tekliflerini kabul edip Türkiye'nin savaşa girmesi için zorlanmasını kabul etmişlerdir. Zaten konferans sonrası Kahire'de Cumhurbaşkanı İnönü ile bu konu konuşulacaktı.

Tespit edilen bu jeopolitik ağırlık, İkinci Dünya Savaşı'nın Kasım-Aralık 1943 süre aralığına tekabül etmekle birlikte diğer konferans ve görüşmelerin benzer yöntemle jeopolitik ağırlığının belirlenmesi, süreç faktörünün de dahil olmasını, diğer bir deyişle coğrafi ağırlığın savaş boyunca değişkenliğinin tespit edilmesini, bunun da jeopolitik kuramlar için önemli bir zemin oluşumuna yol açacağı tahmin edilebilir. Savaş boyunca jeopolitik ağırlığı değişebilen coğrafi bölgeler olduğu gibi jeopolitik ağırlığını koruyan bölgelerin de tespiti, jeopolitik ağırlığı ölçmek için farklı parametreler ilave edilmesiyle sonuçlanacaktır.

Kaynakça

- Armaoğlu, F. (1958). İkinci Dünya Harbinde Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 13 (2), 139-179. doi:10.1501/SBFder_0000000365
- Berojkov, V. (1970). *Tahran 1943*. (Hasan Ali Ediz, çev.) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Caldara, D. ve Iacoviello, M. (2022). Measuring Geopolitical Risk. *American Economic Review*, 112 (4), 1194-1225. doi:10.1257/aer.20191823
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 354*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 355*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 356*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 357*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 358*. Washington: US Government Printing Office.

- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 359*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 364*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 365*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 367*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 368*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 369*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 370*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 371*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 372*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 374*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 375*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 376*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 378*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 379*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 380*. Washington: US Government Printing Office.
- Foreign Relations of the United States. (1961). *The Conference at Cairo and Tehran 1943, Document 424*. Washington: US Government Printing Office.
- Hart, L. (1998). 2. *Dünya Savaşı Tarihi 1*, (Kerim Bağrıaçık, çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jacobsen, H. A. (1989). *1939-1945 kronoloji ve belgelerle İkinci Dünya Savaşı*, (İbrahim Ulus, çev.) Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Oran B. (2009). *Türk dış politikası 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parker, R.A.C. (2005). *İkinci Dünya Savaşı*, (Müfit Günay, çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Tekeli İ. ve İlkin S. (2013). *İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tuncer, H. (2012). *İsmet İnönü'nün dış politikası*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (1973). *Türkiye dış politikasında 50 Yıl İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946)*. Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- Weisband, E. (2000). 2. *Dünya Savaşı ve Türkiye II*, (M.A. Kayabal, çev.) İstanbul: Çağdaş Yayınevi.

Extended Abstract

Purpose

The aim of this study, which aims at measurability in foreign policy, is to determine the geopolitical weight in retrospective foreign policy studies for international relations and history science. It is also to make the geopolitical weight measurable. In this way, it is aimed to form the basis for long-term studies. As the geopolitical weighting of such conferences increases, both during the Second World War and in another historical event where diplomatic events were intense; The variability of geographical importance will be determined by mathematical methods, where the importance of a geographical region increases or decreases according to the process. Thus, it will be ensured that geopolitical theories are supported by quantitative methods and that they form the basis for today's foreign policy theories.

Design and Methodology

Three methods were chosen to measure the geopolitical weight of the Tehran Conference. First method; It is to determine the main geographical region based on the agenda items that the speakers emphasized in more than one meeting during the day. Here, the main issues discussed in the minutes will be determined regardless of geographical region names. This method will constitute forty percent of the geopolitical weight. Second method; The frequency of repetition of the names of geographical regions will be determined. All the minutes of the Tehran Conference will be scanned, all the geographical names mentioned by number will be collected and the weight percentage will be determined. The most important point here is to include words that indirectly point to a geographical region, rather than making a random search. For example, the expression "Overlord operation" in the minutes also indicates the Normandy region. That's why it needs to be included in the scan. Another issue is to exclude a city or an area that does not indicate the geographical region from this scanning. For example, the "Moscow Conference" mentioned in the minutes does not indicate a geopolitical area, but a political conference that has been held before. Therefore, this word should not be included in the search. This second method will make up forty percent of the geopolitical weight. Third method; The geographies specified in the decisions taken as a result of the Tehran Conference will be taken into account. In this section, which is very short compared to the discussion topics, the main geographical region of each item proportional to the conclusion items will be determined and the percentage distribution will be determined. This method will constitute 20 percent of the geopolitical weight. Finally, all analyzes will be combined and a map will be created.

Findings

According to the minutes of the Tehran Conference, which was held with the participation of the three great allies during the Second World War, the geopolitical map of Europe was revealed. Accordingly, the most negotiated countries are France, Turkey, Germany, Yugoslavia and Soviet Russia. The most negotiated areas are Turkish territory, the Normandy region, Germany, the territory of Yugoslavia, the Southern French coastline and Italy. The issues discussed at the conference do not coincide with the frontline situation of the war. Although the Italian front, the conflicts in Yugoslavia, the situation in Germany and the Eastern Europe front were the subjects of discussion at the conference, two issues were mainly focused on: the Northern France front, which is planned to be opened in the future, and Turkey, which is far from the conflicts. Although Turkey did not enter the Second World War, it was discussed more than the current conflict zones and the fronts that are planned to be opened at the conference, and it has always been at the center of geopolitical weight. Spain, Portugal, Sweden, Ireland and Switzerland, which did not enter the war or maintain their non-conflict status, such as Turkey, did not even come to the fore. The most important reason for the high rate of Turkish lands; Although the main topic that was planned to be discussed at the conference was Northern France, Britain was

pushing for Mediterranean alternatives. This issue shifted the geopolitical weight of the discussion to Turkey and, secondarily, to regions such as Rhodes, Southern France and the Adriatic.

Research Limitations

The limitation of this research is based on the assumption that the minutes of the Tehran Conference were recorded correctly. The percentage distribution was also shaped according to the Tehran Conference. Percentages can be determined for different conferences according to the status of the conference. The first method in the study depends entirely on the initiative of the researcher. The main theme of the discussed topic may differ slightly depending on the researcher's work. Another limitation of the method is the small number of states or representatives attending the conference for case studies, even if they are not at the Tehran Conference.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

The method used in the study is a very suitable method especially for the field of retrospective foreign policy. For this reason; It can be applied in many topics such as negotiations and conferences between 1900-1914, meetings between 1914-1918, conferences and secret agreements, diplomatic negotiations between the two wars, World War II conferences, Cold War diplomatic negotiations. The length of the studies or the large number of conferences examined will lead to new geopolitical theories. Although the weight of a geographical region increases or decreases according to the conflicts around it, the fact that some geographies are constantly important regardless of conflict will lead to the discovery of different parameters. Even if the first and third methods cannot be used in the measurement of geopolitical weight, the second method, geopolitical frequency, can be considered sufficient on its own.

Originality

Although the methods used in the study, especially the index scanning method, are used in fields such as economics, international relations, sociology, and physics, they were used for the first time in the science of history (retrospective foreign policy). The work is original.

Araştırmacı Katkısı: Onur KÖSE (%100).